

a korszak kulturális mintáinak jelentősége, továbbá kirajzolódnak a nyelvhasználati, a fogalommeghatározási és a kontextusbeli eltérések konfliktusteremtő hatásai. A szerző mindezekben az aspektusokon könnyedén, ám ugyanakkor a pontosság, a tudományosság igényével vezeti át az olvasót, és ismerteti meg vele a helyzetet, valamint a levonható

következtetéseket, általános tanulságokat. A fentiekben felsorakoztatott érvek tükrében Szijártó Zsolt könyve esetében valóban dokumentumértékű művel állunk szemben, mely magában foglalja egy korszak mind elméleti, mind gyakorlati törekvéseit, világ- és élet-szemléletét.

Száfta Szende

SZÉKELY PARAINÉZIS

Tánczos Vilmos: *Elejtett szavak*

■ A parainézis ősi műfaj, Plátón feljegyzései alapján Szókratész óta tartja számon az európai kultúra, és rendszerint meghatározott személyhez intézett levél, beszéd, tartalmát tekintve pedig szellemi-erkölcsi végrendelet. Szent István király Imre hercegehez intézett intelmei után az egyik legfontosabb szerzőnek II. Rákóczi Ferencet tekinti a magyar irodalomtörténet, aki franciául, 1722–1725 között írta meg reflexióit *Egy keresztény elmékedése a polgári élet és az udvariasság elveiről* címmel, majd értekezését a hatalom természetéről. A műfajban talán a legértékesebbnek tartott alkotás Kölcsey Ferenc *Parainézise*, amit unokaöccsének címzett.

A könyv, amelyre most fel szeretném hívni a figyelmet, 2008 óta még két utánnomást ért meg, és nem véletlenül. Tánczos Vilmos néprajztudós, a kolozsvári Néprajz és Antropológia Tanszék docense *Elejtett szavak* címmel ezúttal olyan elbeszélést ad közre, amelynek hatása, saját olvasatomban legalábbis, vetekedik legjobb mai prózaíróink alkotásaival. A könyv néprajzi munka is egyszersmind, alcíme: *Egy csiki székelly ember nyelve és világképe*, és harmadik fejezetként olyan szótárt kínál, amely az elbeszélő „nyelvi képeiből és proverbiumai”-ból áll össze. A néprajzban „oral history”-nak nevezett élő műfaj, amelyet hangrögzítő eszközzel gyűjthetünk a népi elbeszélések mai forrásaitól, rendszerint öreg emberektől, olyan narratívákat teremt, amelyeknek értékrendszere, képekben is gazdag nyelvezete egyedi

kincs-ként épülhet be lelki könyvtárunk többi darabjai közé.

Tánczos Vilmos kutatási területe a népi vallásosság, főként a moldvai csángók szakrális kultúrája. A kilencvenes évektől sorra jelentek meg gyűjteményei: *Gyöngyökkel gyökereztél. Gyimesi és moldvai archaikus imádságok*. Csíkszereda, Pro-Print Kiadó, 1995 – amelynek két kiadása is volt – és az *Eleven ostya, szép virág. A moldvai csángó népi imák képei*. Csíkszereda, Pro-Print Kiadó, Krónika könyvek, 2000. Néprajzi esszéinek 1996-os gyűjteményében elragadó stílusban számol be gyűjtőútjairól, a jellegzetes erdélyi hegyvidékről és feledhetetlen emberi kapcsolatok tapasztalatairól, ám esszékké bölceleti vétetésű reflexiói avatják, amelyek mindig meggondolkoztatnak. (*Keletnek megnyílt kapuja*. Komp-Press, Korunk Baráti Társaság, Kolozsvár, 1996.) Olyan nyelven ír, amelyből a hivatásának élő ember szilárd hite sugárzik, elkötelezettsége az emberi értékek egy olyan tartománya iránt, amelynek megörökítését személyes küldetés-ként fogja fel.

Ezeken a tájakon még érzékelhető az a lelkeség, ami a múltban meghatározó volt: „Az volt a természetes gondolkodásmód, hogy a Szent mindenben és folyamatosan jelen van: a tárgyakban, az idő és a tér minden szegmensében, a növényekben, az ételben, az italban, a velem élő emberekben. Minden ember, aki szembejött velem, Krisztus képmása volt, ezért állandóan úgy kellett viselkedni, mint aki állandóan a Szent közelében

van” – állítja egyik nemrégiben megjelent interjújában. (*Ökotáj* 2007. 37–38. 119–138.) A szóban forgó könyv első fejezete is néprajzi esszéket tartalmaz, és amit most belőlük idézek, nagyon személyes, és úgy érzem, kifejezi, amit magam is érzek olykor: „Most, amikor az egyre sokasodó kolozsvári fehér éjszakákon ablakomon át el-elnézem hanyatt fekvé a Mikó-kert ezüstfehér fenyőfáinak kontúrjait, és behunyt szemmel a Kányafő és a Lomb-erdő szelíd kúpját keresve északnak nézek, egyszer csak magasabb, távoli, de jól ismert hegyeket látok mindenféle magam körül, délen a Csomád összebújó vulkáni kúpjait, nyugaton Előhágó pusztáját a felette ágaskodó Tetőfenyővel, északon a Somlyót, a székelyek szent hegyét, s keleten a beláthatatlan messzeségbe elhúzódó Csíki-havasokat. És ilyenkor hálás vagyok a sorsnak, hogy biztos tereket rendelt létem határainak, egy kicsiny teret, amelyet hegyek határolnak, amelyeket akarva-akaratlan, tudva és öntudatlanul is, de magammal viszek ezután akárhová, s még ha átizzad is a fejem alatt a párna, álom és ébrenlét határán mindig azonnal és félreismerhetetlenül megtalálom a jól ismert kontúrokat.” (60.)

Ízléses borítójú, régi fotókat is tartalmazó könyvét édesapjának ajánlja 80. születésnapja alkalmából, aki itt maga az „adatközlő”: hosszú élete és felmenői történetét, történelmi hányattatásokat átvészelő családi és faluközösségének tapasztalatait osztja meg velem és így, ebben a formában egyszerre mind velünk is. Szűkebb világa Csíkszentkirály, a szülőfalu. A tágabb téridő a történelem, ami olykor fájdalmasan belehasít a végeken élők békéjébe. A legtágabb pedig a természetben élő ember Kozmosza, ami korántsem szédítően idegen, hanem a legutolsó látható csillagokig otthonos annak számára, aki az árnyékok hosszával még az idő múlását is pontosan mérni tudja. Akinek még konkrét emléke van arról, hogy „a Székely Határőrséget, úgy,

ahogy vót, odaki a Szellőn, Szépvíz felett mind elfogták az oroszok”, és látta a honvédhuszárok díszes viseletét és közismerten őriási önérzetét, annak az ajkáról nagyon komolyan veendő a tanulság is: „Úgyhogy a magyarokba sok vót a büszkeség. Ki vagyok, én vagyok! Amikor indultak a harcba, a huszárszülő ez vót, ezt kellett kiáltani: – Isten, ne segélj, csak csudálkozzál! [...] De hogy ez a nagy pökhendiség nem vezetett jóra, az egészen bizonyos.” (99.)

A könyv második részében a *Csíki parainézis (1) és (2)* egy rendkívüli tudatossággal átélte paraszti életforma, a hegyi ember tapasztalatainak summáját és az öregedés folytonosan érlelődő bölcs önreflexióit tartalmazza. Szentenciózus letisztultság, az egyetemes érvényű végső kérdések megfogalmazásának megismételhetetlen egyedisége jellemzi a csíki tájszólásban előadott bölcselkedést. Hadd idézzek egy passzust ezek közül: „Én az Istent hiszem, én benne bízom, mert nekem hitem van. Ha a kapun kimenyek, én keresztet vetek, s én este úgy soha le nem fekszem, hogy nem imádkozom. De nekem ez a hitem van, hogy az én hitemért az Isten engem boldogított. Arra kérem a Jóistent, hogy engem itt a földön segéljen meg, s osztán tovább a többi reabízom. Hogy van-e túlvilág, s hogy mi lesz a túlvilágon, én azt nem tudom, de ha ott es dógozni kell, akkor én ott es ejjsze jól járok, én ott es elől leszek. Met az életbe csak annyi öröm van: a dolog. Hát vajon örvend-e, aki a tolószékbe van? Vajon az-e a boldog? Én ejjsze odafel a mennybe es tüzelő leszek, úgy, mind itt a földön, s tüzelek ott es a többieknek.” (244.)

A mindent túlbonyolító, manapság is nyavalygásra hajló, értékválságban élő értelmiségi olvasó számára alapkönyvként ajánlom, a lelki ébredést kiváltó gyógyszer receptjeként.

Cs. Gyimesi Éva